

Subjekt a niternost

Teilhard de Chardin mluví o „duchovních silách dosud uzavřených ve hmotě“ a o potřebě „úcty“ k nim (např. Chuť žít, s. 79). Po mém soudu míří správným směrem, ale dělá celou řadu chyb, a to nejen ve vyjádření své myšlenky, ale ve způsobu svého myšlení samého. Tak např. hrubou chybou je mluvit o tom, že to jsou „síly“, pokud ihned nedodáme, že ovšem zcela jiné síly, než o jakých běžně mluvíme a o jakým mluví třeba přírodovědci. Další chybou je mluvit o tom, že tyto síly jsou „uzavřeny“ – to zvláště navozuje jakési chybné „parametry“. A už vůbec nelze říci, že jsou „dosud“ uzavřeny ve hmotě, jako by se uvolňovaly teprve časem; je třeba pamatovat na tom že jednak nejde o žádné uvolňování, jednak že „přicházejí“, aby se prosadily a uplatnily (byly prosazeny a uplatňovány) už od těch nejprvnějších počátků. Myšlenka, že takové „síly“ jsou „uzavřeny ve hmotě“ je nepochybně prastará (mj. také gnostická), a je velmi těsně spjata s představou, že „subjekt“ se jim musí nejen „otevřít“ (a právě tím jim „uvolnit“ cestu, ale že subjekt musí sám sebe jakoby popřít, upozadit, ba dokonce „obětovat“, a tak se vzdát sám sebe. Takové pojetí se ostře vymezuje vůči každému aktivismu, a v tom je jedna z nejtěžších chyb. Je třeba to ovšem pečlivě odlišit: subjekt musí být nanejvýš aktivní, ale ne tak, že prosazuje „sám sebe“, nýbrž že se právě svou aktivitou dává k dispozici těm tzv. „duchovním silám“ – my bychom raději řekli „ryzí nepředmětnosti“ či „Pravdě“. Pravda (ani „ryzí nepřemětnost“) nelze interpretovat jako „duchovní sílu“, jako něco „působícího“, „aktivního“, „dělajícího“ (byť „uvnitř“ resp. „zevnitř“). Tady je chyba už v Aristotelově chápání toho, čemu dal název (pojmenování) ENERGEIA, poukazující na něco, co „dělá uvnitř“. Ryzí nepředmětnost nic „nedělá“, skutečně něco „dělá“ pouze „subjekt“ (jakožto concretum, možná přesněji concrecens), ale ten vlastní rozdíl je v tom, zda subjekt „dělá“, „pracuje“ jen na sobě a na svém, anebo zda pracuje „pro Pravdu“, ve službách „toho Pravého“, „ryzí nepředmětnosti“. A to nestojí primitivně pouze proti sobě: subjekt, který nevykonává své bytí, nemůže učinit nic užitečného pro uskutečnění „toho pravého“; rozhodující je, co je podřízeno čemu.

(Písek, 090412-1.)